

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ

Ніколенко Л.М.

*Донецький юридичний інститут МВС України
доктор юридичних наук, професор*

До складових демократичної держави слід віднести правосуддя, яке є осередком, гарантією не тільки захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також гарантією захисту інших складових демократичної держави. Держава повинна забезпечувати визначений набір (систему) гарантій, які відрізняються один від одного в різних правових системах. Але не дивлячись на різні погляди, існує визначений набір (система) гарантій, який є непорушним. Такі гарантії, як правило, містяться в конституції держави та їх можна визначити, як фундаментальні процесуальні гарантії. Паралельно конституціоналізації фундаментальних процесуальних гарантій почався процес їх інтернаціоналізації. Тобто формувався стандарт правосуддя в міжнародних нормативних актах.

Стаття 10 Загальної декларації прав людини зазначає, що кожна людина, для визначення її прав і обов'язків, і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [1].

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основних свобод визначає, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [2].

З аналізу вищевказаних нормативних актів можливо зробити висновок, що вони містять гарантії, які можна розглядати як необхідні для здійснення справедливого правосуддя, а саме: вільний доступ до

правосуддя, публічність і гласність судового розгляду, незалежність і неупередженість суддів, обґрунтованість, справедливість та розумність розгляду.

У науковій літературі під процесуальними гарантіями розуміють установлені законом норми, які забезпечують здійснення завдань правосуддя наданням всім учасникам процесуальних прав та покладанням на державні органи обов'язків із забезпечення реалізації цих прав [3, с. 38].

М. А. Погорецький зазначає, що у 50-ті роки минулого століття була висунута концепція єдиної системи гарантій правосуддя [4]. Її розробники вважали, що радянській процесуальній науці слід відмовитися від класифікації гарантій на гарантії правосуддя і гарантії прав особи і встановити єдине поняття гарантій правосуддя, яке органічно включає і поняття гарантій прав особи [5, с. 56].

Вперше дослідження фундаментальних процесуальних гарантій проводилося в 1960-і роки шляхом проведення міжнародної конференції, де видатний італійський вчений Мауро Капелетті вперше сформулював загальні міжнародні тенденції розвитку процесуального права, а саме його конституціоналізацію, інтернаціоналізацію та соціалізацію, які він охарактеризував як виміри сучасного конституціоналізму [6].

Поступово з'являється оновлена концепція правосуддя, яка передбачала, зокрема, підвищення значення конституційного, міжнародного та соціального вимірів правосуддя, більшу доступність судів для всіх (що включає не тільки судові, а й альтернативні форми захисту права), забезпечення судами реальної, а не формальної рівності сторін, а також підвищення справедливості і ефективності процесуальних правил [7, с. 25].

Тобто з метою вирішення завдань будь-якого процесу (господарського, цивільного, кримінального, адміністративного), необхідні заходи, які забезпечать його ефективність. В якості таких заходів використовуються гарантії, які спрямовані на досягнення мети правосуддя, охорону та захист прав та інтересів як фізичних, так й юридичних осіб та держави.

Зміни, що відбулися у процесуальному законодавстві, а саме прийняття оновлених процесуальних кодексів є черговим етапом щодо розвитку та становлення та забезпечення системи процесуальних гарантій з урахуванням загальноновизнаних міжнародних стандартів захисту прав та інтересів. Але в умовах продовження реформування системи правосуддя в Україні, система процесуальних гарантій ще буде зазнавати зміни.

Література:

1. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 05.09.2019)
2. Конвенції про захист прав людини і основних свобод: ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 05.09.2019)
3. Молдован В. В., Кацавець Р. С. Кримінальний процес України. Практикум : навч. посіб. К. : Алерта, 2006. 297 с.
4. Погорецький М. А. Поняття кримінально-процесуальних гарантій // *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2014. № 2(10) URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14pmakph.pdf>
5. Каминская В.И. В чем значение процессуальных гарантий в советском уголовном процессе // *Сов. государство и право*. 1950. № 5. С. 56-58.
6. Cappelletti M., Vigoriti V. Fundamental Guarantees of the Litigants in Civil Procedure: Italy // *Fundamental Guarantees of the Parties in Civil Litigation (Studies in National, International and Comparative Law)* / ed. By M. Cappelletti, D. Tallon. Milano – Dott. A. Giuffrè Editore. Dobbs Ferry, New York. Oceana Publications, Inc. 1973. P. 514.
7. Виноградова Е.А. Фундаментальные положения гражданского процессуального права. Современная доктрина гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства: теория и практика. СПб.: Издательство Р. Асланова Юридический центр «Пресс», 2004. С. 24-45.